

Autor charakterizuje ostatných troch filozofov výrokom: „Hegel postavil dialektiku na hlavu, Feuerbach zažmúril oči a Saint Simon ju poprel.“

Sándorova kniha je významným a cenným pokusom spracovať dejiny filozofie, vlastne určitého výseku týchto dejín, na princípoch historického materializmu. Predstavuje dejiny tohto svetonáhľadu a súčasne je aj dôkazom jeho oprávnenosti, ukazujúc tesný a nevyhnutný súvis duchovnej nadstavby so štruktúrou spoločnosti.

(1948)

Stanislav Felber

SZALAI SÁNDOR, BEVEZETÉS A TÁRSADALOMTUDOMÁNYBA

Vydal Országos köznevelési tanács (Nevelők könyvtára 4).
Budapešť 1948, strán 186.

S z a l a i Sándor po svojom — v maďarskej marxistickej literatúre priekopníckom — diele (*Társadalmi valóság és társadalomtudomány*, Budapest 1946) vydal r. 1948 ďalšie dielo z oblasti marxistickej sociologic pod názvom *Bevezetés a társadalomtudományba* (Úvod do sociologie). Je to rozsahom veľká kniha, ale tým bohatšia je obsahove a kritickým prepracovaním materiálu buržoáznej sociologie a je vynikajúcim dielom v marxistickej sociologii. Szalaiho spis delí sa na tri čiastky: v prvej časti kriticky opisuje dejiny sociálneho myslenia a sociologie, druhá časť obsahuje základy sociologie (príroda a spoločenský človek, štruktúra spoločnosti, ideológia a dejiny) a v tretej časti sú načrtnuté problémy praktické a metodologické. Vzácný je aj doplnok (osnovy zo sociologie pre kandidátov učiteľstva na maďarských stredných školách).

V týchto svojich poznámkach chceme sa zastaviť najmä pri úvodnej kapitole (str. 5—14), v ktorej sa autor dotýka niektorých základných problémov marxistickej a buržoáznej sociologie. Szalai správne poukazuje na to, že doba kabinetnej sociologie, vedy a filozofie zmizla, lebo *spoločenská realita vnikla do spoločenskej vedy*. Bezpríkladné krízy, cez ktoré prechádzal a prechádza kapitalizmus, otvárajú oči aj buržoáznym sociologom a presvedčajú ich o tom, že sociologické bádanie nie je viac možné bez spojitosti s páľivými, konkrétnymi a aktuálnymi otázkami spoločenskej a politickej reality. Buržoázni filozofi a sociologovia si uvedomili aj to, že nemôžu ďalej ignorovať marxistickú spoločenskú vedu, historický materializmus. Tým menej si nemohli nevšimnúť marxizmus, lebo v početných európskych krajinách stal sa vedúcou myšlienkou najprv priemyselného robotníctva a neskôr aj pokrokovej inteligencie a revolučných más sedliackych. Sociolog sa mohol rozhodnúť pre marxizmus alebo proti nemu, ale ignorovať ho už nemohol. Bez tohto vplyvu sociálnej reality nebola by sa zrodila ani M. Schelerova *vedecká sociologia*, ani M. Weberova *kultúrna sociologia*, ani Paretova *teória ideologii*. Ale pod vplyvom marxizmu menila sa aj spoločenská realita v kapitalistických štátoch (nové cesty sociálnej politiky, sociálne poistenie, upravenie pracovných vzťahov, miezd a plátov atď.). A vplyv socialistickej revolúcie r. 1917 a výstavby socializmu

v SSSR bol ešte väčší na spoločensko-politický život kapitalistických štátov. Aj v anglosaskej sociológii začaly diskusie o *plánovanej slobode*, o *plánovanom kapitalizme*, o plánovaní v priemysle a pôdohospodárstve atď. Ale celá sociologická práca v Amerike (Mac I ver, O g b u r n, E l l w o o d, L u n d b e r g, S o r o k i n, B e c k e r a B a r n e s, K i m b a l l Y o u n g atď.) iba potvrdzuje závery, ku ktorým došiel L y n d v knihe *Knowledge for what?*, t. j., že americký kapitalistický poriadok znemožňuje objektívne a pokrokové vedecké bádanie v spoločenských vedách.

S z a l a i ďalej uvádza, že pomer marxistickej sociologie k buržoáznej je veľmi komplikovaný. Doteraz sa neuskutočnilo kritické hodnotenie buržoáznej sociologie (najmä novej) a tú prácu, ktorú M a r x urobil v klasickej politickej ekonomii, E n g e l s a potom L e n i n vo filozofii XIX. stor., v klasickej buržoáznej sociológii neurobil nikto (str. 10). O to sa pokúsili podľa autora A l e k s a n d r o v a B a s k i n, ale tu sme iba v začiatkoch — *marxistické zhodnotenie obrovského materiálu buržoáznej sociologie bude úlohou jednej celej, novej generácie sociologov* (str. 11). Ešte väčšie nedostatky sú vo výsledkoch parciálnych, monografických výskumov s hľadiska marxistického. Prepotrebný by bol výskum týchto otázok: pôsobenie malých spoločenských skupín (rodisko, zamestnanie, podnik, bydlisko) na správanie sa jednotlivcov, nebol doteraz urobený rozbor štruktúry spoločenských strán, spoločenské podmienky vzniku byrokracie, problémy rodiny, pomer medzi úrovňou platovou a kultúrnou, podrobná marxistická metodológia atď. Máme už síce pevné stĺpy marxistickej sociologie, ale sama stavba je podľa Szalaiho nedokonalá. *Ani v Sovietskom sväze*, hovorí Szalai, *nevyšla nijaká príručka, ktorá by obsahovala celú tematicku a melodiku marxistickej sociologie*. Je to konečne pochopiteľné, že pri stavbe socialistickej spoločnosti hlavná pozornosť sa venuje báze, a nie nadstavbe.

Potom sa Szalai dotýka pomerov sociologického bádania v Maďarsku. Spomína, že záujem o spoločenské problémy je veľký, ale že v Maďarsku — okrem prác do r. 1918 — za kontrarevolúcie nevzniklo nijaké sociologické dielo. Situácia sa však zlepšila od r. 1945, keď sa veda o spoločnosti stala povinným predmetom a v trojročnom pláne má byť vybudovaná škola spoločenských vied. Správne je aj to, že sociolog — ako zdôrazňujú v SSSR — sa neobíde bez dôkladných znalostí blízkeho odboru. Nijaká sociologická práca nie je možná bez konkrétnych vedomostí z dejín a z politickej ekonomie, a určité základné vedomosti potrebné sú aj z práva, zo zemepisu, z biologie a iných vied.

Uvádzame tieto myšlienky preto, aby sme si uvedomili situáciu na *sociologickom* fronte aj u nás. Máme síce sociologickú literatúru, ale s marxistického hľadiska nemáme také práce, ktoré by sa rovnaly dvom uvedeným knihám Szalaiho. Pred tými istými problémami stojíme aj u nás, v SSSR i v Maďarsku. Potrebné je nielen *citovanie* a opakovanie toho, čo už M a r x a E n g e l s bezpečne zistili, ale treba rozpracúvať ich tézy a vybudovať spoločenský vedu s hľadiska historického materializmu. V tomto pre marxistickú sociológiu alebo všeobecnú vedu o spoločnosti Szalaiho spisy prinášajú mnoho pozitívneho.

Andrej Sirácky

(1948)